

Weerbaar online: Grenzen, verleidingen, criminele betrokkenheid en sociale druk

Het voeren van gesprekken in de klas met jongeren over maatschappelijke thema's kan voor jou als docent als lastig worden ervaren. Bijvoorbeeld omdat de thematiek ver van je af staat, omdat het lastig in te schatten is hoe de jongeren gaan reageren of omdat je het gevoel hebt de juiste handvatten of kennis te missen om te kunnen beginnen. Deze leskaart is ontwikkeld ter ondersteuning van één of meerdere lessen over weerbaarheid van jongeren online, waarbij de focus ligt op sociale druk die jongeren kunnen ervaren, verleidingen waar ze mee in aanraking kunnen komen, hun eigen en andermans grenzen en die van de rechtsstaat (inclusief het strafrecht). Jongeren spenderen een groot deel van hun tijd online, vooral via social media, maar zijn zich niet altijd bewust van de risico's die je kunt tegenkomen. Daar komt bij dat jongeren online makkelijker over hun grenzen gaan dan offline en dat de online normen en waarden voor jongeren vaak nog onduidelijk zijn. Het is belangrijk dat hierover gesproken wordt om jongeren te laten nadenken over hun eigen handelen en online gedrag. Daarmee maken we jongeren online weerbaarder en stellen we hen in staat om risicovolle situaties makkelijker te herkennen, hier grenzen in te stellen en hierover in gesprek te gaan met hun omgeving. En daarmee crimineel gedrag of criminele betrokkenheid voorkomen.

OPBOUW VAN DE LESKAART

DE LESKAART BESTAAT UIT:

- Een kennisoverzicht gericht op online weerbaarheid (grenzen, verleidingen, criminele betrokkenheid en sociale druk);
- Handvatten voor docenten om zelf de dialoog aan te gaan in de klas;
- Een lesopzet met verschillende werkvormen die met de klas doorlopen kunnen worden.

DOELEN

DE DOELEN VAN DE LESKAART ZIJN ALS VOLGT:

1. Het vergroten van de online weerbaarheid van jongeren.
2. Docenten krijgen kennis, handvatten en werkvormen die eraan bijdragen dat zij zelf makkelijker het gesprek in de klas kunnen voeren over lastige thema's zoals online sociale druk, verleidingen en het stellen van grenzen.
3. Jongeren leren door middel van een dialoog te luisteren, hun mening te formuleren en kritisch te reflecteren op hun eigen denken en handelen.
4. Jongeren leren welke gevolgen hun gedrag en uitspraken online kunnen hebben op anderen en de maatschappij.
5. Jongeren worden zich bewust van de risico's online die raken aan (ondermijnende) criminaliteit zoals het online gevraagd worden voor het doen van een klusje zodat ze dit in het vervolg makkelijker kunnen herkennen.
6. Jongeren zijn zich bewust hoe online gedrag zich verhoudt tot de rechtsstaat.
 - 6a. Jongeren worden bewust hoe zij zelf kunnen ingrijpen wanneer iemand online over de grens gaat.
 - 6b. Jongeren snappen dat er grenzen zitten aan wat je wel en niet kunt zeggen online.

AAN DE SLAG

TER VOORBEREIDING:

We raden aan om ter voorbereiding de dialooghandvatten en het kennisoverzicht te lezen. Zo kun je in de klas een veilige sfeer waarborgen en de grenzen van de rechtsstaat bewaken.

LESOPZET:

Een mogelijke volgorde voor een volledige les is:

1. Introductie
2. Een waardenverkenning
3. Het behandelen van één of twee casussen
4. Afsluiten met de oefening schooldirecteur voor een dag of klassikale reflectie

We raden aan om in ieder geval uitgebreid stil te staan bij de casuïstiek. Wanneer er daarna geen ruimte is voor de laatste oefening, neem dan in ieder geval de tijd voor een klassikale reflectie, zoals omschreven in fase 3 van de dialooghandvatten.

NA DE LES:

Het kennisoverzicht en de dialooghandvatten kunnen als basis dienen voor extra werkvormen. Nieuwsberichten of actuele gebeurtenissen uit de omgeving kunnen hierbij ingezet worden als casus.

Deze leskaart is ontwikkeld door Diversion en het Openbaar Ministerie in samenwerking met het Ministerie van Justitie en Veiligheid, vanuit het lesprogramma Wie Grijpt In?. De leskaart is beschikbaar voor iedere docent van het vo en mbo. Heb je interesse om deel te nemen aan het volledige lesprogramma? Of heb je vragen over de leskaart? Neem dan contact op met Diversion via info@diversion.nl.

**WIE
GRIJPT
IN?**

Kennisoverzicht

ONLINE EN OFFLINE: TWEE WERELDEN DIE NAAST ELKAAR ÉN DOOR ELKAAR LOPEN

Sinds de komst van internet, smartphones en social media is onze samenleving uitgebreid met een online variant. Beide werelden lopen zowel naast elkaar als door elkaar. Voor jongeren zijn internet en social media nauwelijks meer uit hun leven weg te denken. Ze spenderen een groot deel van hun tijd online en zijn ook op steeds jongere leeftijd actief op social media (denk aan Instagram, TikTok, Snapchat en Telegram). De online wereld heeft grote invloed op hun leven, hoe zij zich gedragen en hoe jongeren hun identiteit vormgeven. Jongeren zoeken zowel offline als online de grenzen op, maar hebben online de neiging om net een stapje verder te gaan. Dat brengt risico's met zich mee, waar jongeren zich niet altijd van bewust zijn maar wel vatbaar voor zijn.

**WIE
GRIJPT
IN?**

ZIJN JONGEREN ONLINE MINDER WEERBAAR DAN OFFLINE?

Hoe weerbaar jongeren online zijn, verschilt per jongere en per situatie. Vaak heeft dit te maken met mediawijsheid en hun digitale vaardigheden. Jongeren die digitaal minder vaardig zijn, zien minder gevaren in het gebruik van het internet en social media, kunnen online risico's slechter inschatten en weten niet goed hoe ze onprettige situaties moeten oplossen. Digitale vaardigheden en kennis kunnen dus belangrijk zijn om de online weerbaarheid van jongeren te vergroten. Tegelijkertijd zien we ook dat jongeren hun digitale vaardigheden soms ook inzetten voor andere doeleinden: denk aan hacken of het aanmaken van een VPN zodat zij lastig traceerbaar en anoniemer zijn. Daarom is het ook belangrijk dat jongeren zich meer bewust zijn van de online risico's en de gevolgen van hun eigen online gedrag en handelen.

Voor jongeren kan het lastig zijn om in te schatten welke regels gelden in de online wereld waar je je anoniemer kunt bewegen en de gevolgen van uitspraken of handelen niet meteen zichtbaar zijn. Wat kunnen zij bijvoorbeeld wel zeggen of doen en hoe kunnen zij reageren op bepaalde situaties? Uit onderzoek blijkt dat jongeren hier meer advies en ondersteuning bij willen. Zo geeft een derde van de Nederlandse jongeren aan dat zij nog nooit advies heeft gehad over hoe zij zich dienen te gedragen op social media en 45% geeft aan niet goed te weten hoe zij stevig en positief in hun schoenen kunnen blijven staan online.

JONGEREN EN ONLINE WEERBAARHEID: WAT SPEELT ER?

Er zijn verschillende risicovolle situaties waar jongeren online mee te maken kunnen krijgen. Denk hierbij aan: online fraude, sexting, pesten tot het online betrokken raken bij diverse vormen van criminaliteit. In deze leskaart richten wij ons op specifieke online situaties waarbij we jongeren laten nadenken over hun eigen gedrag en handelen. Welke invloed heeft hun eigen online gedrag op anderen en de samenleving? Wanneer gaat online gedrag over een grens of wordt het strafbaar? Wat kunnen zij doen wanneer zoiets gebeurt? En hoe kunnen ze dit voorkomen? Juist door dit bespreekbaar te maken, kunnen zij zich online weerbaarder bewegen. Daarbij ligt de focus op onderstaande thema's:

- Online druk voelen vanuit je (directe) omgeving om iets te doen of zeggen;
- Online benaderd worden om snel geld te verdienen door een klus te doen (waarbij het vaak gaat om een criminele activiteit);
- Online pesten, beledigingen en bedreigingen.

MEDIAGEBRUIK VAN JONGEREN: EEN AANTAL FEITEN

- Vrijwel alle jongeren gebruiken bijna dagelijks het internet, zo'n 95% van het gebruik betreft social media.
- Bij 12-18 jarigen is het gebruik opgelopen tot 160 minuten per dag.
- Jongeren maken zich weinig zorgen over de negatieve kanten van social media. De groep die dat wel doet noemt: (cyber)pesten, exposen, bodyshaming, racisme, uitsluiting, haatspraak en vooroordelen als negatieve kanten.

INTERESSANTE BRONNEN VOOR JONGEREN

- Op HoeZoMediawijs kunnen jongeren meer informatie vinden over thema's rondom mediawijsheid.
- Op de website van de Week van Mediawijsheid zijn tips te vinden om in actie te komen tegen kwetsend gedrag online.
- Kindertelefoon: Met de Kindertelefoon kunnen jongeren over alles praten. Je kunt met hen chatten en bellen.
- Helpwanted: Bij Helpwanted kunnen jongeren via chat of mail terecht voor advies bij online grensoverschrijdend gedrag.
- MIND Korrelatie: Bij MIND Korrelatie kunnen jongeren terecht wanneer zij mentale problemen ervaren of wanneer ze zich zorgen maken (over anderen). Je kunt met hen chatten en bellen.
- Meldknop.nl: Is er iets vervelends gebeurd op internet? Dan kunnen jongeren het melden op meldknop.nl.

Dialog- handvatten voor docenten

DIALOOGHANDVATTEN VOOR DOCENTEN

Het voeren van gesprekken in de klas met jongeren over maatschappelijke thema's kan als lastig worden ervaren. Bijvoorbeeld omdat de thematiek ver van je af staat, omdat het lastig is te schatten is hoe ze gaan reageren, of omdat je het gevoel hebt de juiste handvatten of kennis te missen om te kunnen beginnen. Op deze pagina vind je tips en ondersteuning om de dialoog aan te gaan met jongeren.

DE DIALOOG: WAT EN WAAROM

Dialoog is een gespreksmethode die er op gericht is om in gesprek te gaan met elkaar, te luisteren naar elkaar, elkaar niet te veroordelen of te willen overtuigen. Het draait om: samen een thema vanuit diverse perspectieven bekijken, vanuit wederzijds respect.

Omdat de dialoog uitgaat van met open blik luisteren naar elkaar en zo diverse perspectieven naast elkaar zetten, is het een geschikte gespreksvorm om maatschappelijk gevoelige thema's mee te bespreken. Juist omdat het niet gericht is op 'eigen gelijk', biedt het de kans om deelnemers een thema van verschillende kanten te laten bekijken en zo tot nieuwe inzichten te komen.

AANPAK: GESPREKSFASEN VAN DE DIALOOG

FASE 0 voorbereiding en eigen waardenbepaling

Voordat je in gesprek gaat met de jongeren in je klas, is het van belang je voor te bereiden. Allereerst inhoudelijk op het thema: je hoeft geen expert te zijn, maar het is wel van belang om de basis te kennen. En daarnaast op persoonlijk vlak: hoe kijk je zelf naar de thematiek? Aan welke waarden/normen raakt het voor jou, en waarom? Door hier vooraf over na te denken, word je niet verrast tijdens de les wanneer er tegen je waarden aangeschurd wordt. En kun je bewust kiezen om je eigen mening in te zetten wanneer dit bijdraagt aan een nieuw perspectief in de dialoog.

FASE 1 word gesprekspartner

In de eerste fase van de dialoog is het belangrijk dat de jongeren je gaan zien als gesprekspartner. Gebruik de tips en handvatten hiernaast om je deze rol eigen te maken.

FASE 2 faciliteer de dialoog

Wanneer de dialoog op gang is of begint te komen, wil je als facilitator eigenlijk een terugtrekkende beweging kunnen maken. Focus je in deze fase op perspectieven en inbreng vanuit de jongeren, en vraag hun ook op elkaar te reageren.

FASE 3 vat samen en blik terug

Je wilt voorkomen dat jongeren zich niet gehoord voelen, dat perspectieven ontbreken of dat onrust ontstaat omdat er open eindjes in het gesprek blijven. Ook wanneer de schoolbel bijvoorbeeld zorgt voor een abrupte onderbreking van de dialoog: maak dan toch tijd voor een afronding. Maak indien nodig afspraken over het moment waarop de dialoog wordt vervolgd.

AANPAK: TIPS EN HANDVATTEN TIJDENS DE DIALOOG

TIP 1 heb een open blik

- Ontken het wereldbeeld en de emoties van de deelnemende jongeren niet. Een directe ontkenning zal er namelijk voor zorgen dat iemand zich niet gehoord voelt.
- Zet de deelnemende jongeren in de expertrol. Laat hen vanuit hun perspectief vertellen, en bevraag hun bronnen actief.
- Houd het gesprek open, door zoveel mogelijk diverse perspectieven aan bod te laten komen.
- Geef indien nodig een persoonlijk voorbeeld, wanneer dit een nieuw perspectief inbrengt of een minderheidsmening ondersteunt.

TIP 2 onderzoek schurende perspectieven

- Stimuleer de jongeren om elkaar kritisch te bevragen en beleg zo de dialoog breed in de groep.
- Als het schuurt, benadruk dan het belang van verschillende perspectieven en het mogen hebben van verschillende meningen in onze open samenleving.
- Verbreed het wereldbeeld van de jongeren, door hen kennis te laten maken met perspectieven die eerder onbekend waren voor hen. Maak hierbij gebruik van casuïstiek, bronnen en/of levendige voorbeelden.

TIP 3 wees normatief waar nodig

- Ga pal voor de waarden van onze democratische rechtsstaat staan wanneer je merkt dat jongeren deze niet respecteren. Trek een duidelijke grens en handel. Ga vervolgens wél het gesprek aan.
- Wees je te allen tijde bewust van de veiligheid binnen je groep. Grijp in en bied hulp wanneer niet iedereen zich durft uit te spreken, of wanneer een jongere wordt aangevallen op een minderheidsmening. Zet bijvoorbeeld je eigen perspectief in, om zo te ondersteunen en de focus van het gesprek te verleggen.

**WIE
GRIJPT
IN?**

Werkvormen

1. Introductie

DOEL

→ Jongeren hebben op een laagdrempelige manier een duidelijk beeld gekregen waar de les over gaat en wat er allemaal besproken gaat worden. Verder is het voor de docent duidelijk geworden welke thema's er spelen in de klas rondom 'online zijn'.

TIJD

→ 10 minuten

2. Waardenverkenning

DOEL

→ Jongeren leren door middel van een dialoog te luisteren, hun mening te formuleren en kritisch te reflecteren op hun eigen denken en handelen. Ook worden zij zich bewust van de manier waarop hun handelen online verschilt van offline.

TIJD

→ 15 minuten (afhankelijk van het aantal stellingen)

3. Casuïstiek

DOEL

→ Jongeren gaan aan de hand van een casus op een veilige manier met elkaar in gesprek over online grenzen, verleidingen en sociale druk. Jongeren denken na over risico's en gevolgen van hun eigen en andermans online gedrag door middel van stuurvragen en leren hoe zij online weerbaarder kunnen zijn.

TIJD

→ 15 minuten per casus

4. Schooldirecteur voor een dag

DOEL

→ Jongeren denken na over hoe je online weerbaarder kunt zijn tegen kwetsend gedrag en wat je kan doen om een ander te helpen. Jongeren worden ook geactiveerd om andere jongeren bewust te maken van hun online gedrag, online risico's en de gevolgen die online uitspraken en gedrag kunnen hebben.

TIJD

→ 25 minuten

**WIE
GRIJPT
IN?**

1 Introductie

DOEL

Jongeren hebben op een laagdrempelige manier een duidelijk beeld gekregen waar de les over gaat en wat er allemaal besproken gaat worden. Verder is het voor de docent duidelijk geworden welke thema's er spelen in de klas rondom 'online zijn'.

TIJD

10 minuten

**WIE
GRIJPT
IN?**

AAN DE SLAG

Geef aan dat je het vandaag graag met de klas wilt hebben over 'online zijn'. Wat betekent dat voor de klas, waar denken ze aan en hoe gedraag je je online? Begin met een woordweb. Schrijf in het groot 'Online zijn' op het bord. Vraag de klas waar ze aan denken bij online zijn en benoem hierbij dat er geen foute antwoorden zijn. Noteer de associaties die door de jongeren genoemd worden op het bord. Dat kan er bijvoorbeeld zo uit komen te zien:

Hieronder vind je een aantal vervolgvragen die kunnen helpen bij de associatieoefening:

- Wie gebruikt social media?
- Welke platforms gebruiken jullie allemaal?
- Gedraag je je online anders dan in het echt, wanneer wel wanneer niet?
- Weet iedereen wie je bent online?
- Hoeveel tijd spenderen jullie per dag online?

Vul zelf aan als je nog woorden mist die belangrijk zijn om te benoemen. Maak vervolgens een bruggetje naar de rest van de les: 'Veel van jullie zijn een groot deel van de tijd online, bijvoorbeeld via social media. De keuzes die je daar maakt of de dingen die je online zegt, kunnen misschien verschillen van de offline wereld. Welke situaties komen jullie allemaal tegen en hoe ga je daarmee om? Hoe bepaal je welke grenzen er zijn online? Kom je voor elkaar op als er online iets gebeurt wat niet oké is, of juist niet? Daar gaan we het vandaag met elkaar over hebben.'

TIPS VOOR JOU ALS DOCENT

- Maak het persoonlijk. Vooral als er weinig input komt vanuit de klas probeer de vraag dan om te draaien: denken jullie dat ik veel online ben? Zit ik ook op Instagram denken jullie? Of op Facebook?
- Gebruik concrete voorbeelden om het gesprek op gang te brengen. Soms vinden jongeren het lastig om open te associëren dan kunnen concrete voorbeelden helpen om jongeren aan het denken te zetten en meer verdieping op te zoeken. Hieronder staat een voorbeeld:

→ Stel je voor: iemand begint een business hier op het schoolplein of hier in de buurt. Deze leerling heeft allemaal dure spullen (fatbikes, laptops, telefoons) en verkoopt deze aan andere leerlingen. Wanneer je vraagt hoe die persoon aan de spullen komt krijg je een heel vaag antwoord. Vermoedelijk zijn de spullen gestolen want ze worden voor heel weinig geld doorverkocht. Stel je deze situatie nu online voor. Iemand staat niet op het schoolplein, maar biedt anoniem via Snapchat dezelfde spullen aan voor dezelfde prijs. Ben je online eerder geneigd om iets te kopen van deze persoon dan offline? Waarom juist wel of niet? Voelt het anders om iets online bij deze persoon te kopen dan wanneer je dit doet op het schoolplein, en waarom?

2 Waarden- verkenning

DOEL

Jongeren leren door middel van een dialoog te luisteren, hun mening te formuleren en kritisch te reflecteren op hun eigen denken en handelen. Ook worden zij zich bewust van de manier waarop hun handelen online verschilt van offline.

TIJD

15 minuten (afhankelijk van het aantal stellingen)

Voor dit onderdeel is het verstandig om van tevoren de dialooghandvatten voor docenten goed door te nemen. Hierin staan tips die je kunt gebruiken wanneer je de dialoog aangaat of faciliteert in de klas.

**WIE
GRIJPT
IN?**

AAN DE SLAG

Trek een denkbeeldige lijn van links naar rechts in de ruimte. Links op de lijn staan betekent oneens, rechts betekent eens en het midden betekent neutraal. Laat de klas na het voorlezen van een stelling bepalen in hoeverre zij het eens of oneens zijn met de stelling door ergens op de lijn te gaan staan. Jongeren worden met deze oefening uitgenodigd om een genuanceerde mening te laten zien, omdat ze bijvoorbeeld ook op 30% of 60% kunnen gaan staan.

Goed om mee te geven aan de jongeren is dat zij ook hun mening kunnen aanpassen op basis van wat iemand anders zegt. Ze mogen tijdens het gesprek dus schuiven op de lijn. Als het trekken van een lijn niet haalbaar is, is het ook mogelijk de klas te laten staan of zitten afhankelijk van hun positie. Staan is meer eens, zitten is meer oneens en zitten op je tafel is neutraal

Tip: Begin niet met het bevragen van de jongeren die aan de twee uiterste kanten staan, maar start juist in het midden. Zo voorkom je dat de meest uiteenlopende meningen direct tegenover elkaar gezet worden en bied je meer ruimte voor een dialoog.

Kies hieronder per categorie 1 of 2 stellingen uit de lijst waarover je de klas kort in gesprek laat gaan. Vraag door als je iets opvallends hoort en laat de jongeren vooral op elkaar reageren. Onder de stellingen staan voorbeelden van vervolgvragen die je kunt stellen.

CATEGORIE: ONLINE ZIJN EN JE UITSPREKEN

1. Online zeg ik dingen makkelijker dan in het echt
→ Waarom durf je meer open te zijn online/offline?
2. Als ik zie dat een vriend online uitgescholden wordt, grijp ik in.
→ En wat doe je als dit op straat gebeurt of op school?
→ Wat zou kunnen helpen om te voorkomen dat iemand online allerlei haat-comments krijgt?

3. Als iemand mij een naaktfoto van een klasgenoot stuurt via whatsapp, stuur ik deze gewoon door.
→ Waarom wel/niet? Zou je de persoon die de foto verstuurt aanspreken? Waarom wel/niet?
→ Heb je het idee dat het voor degene van wie de foto is, vervelend is dat de foto wordt doorgestuurd? Vind je dat je daar zelf ook een rol in hebt?
→ Wat als het de foto van je zusje/broertje was, of van je eigen vriendin/vriend, zou dat de situatie anders maken?
4. Als iemand mij een filmpje stuurt waarin een klasgenoot in elkaar geslagen wordt, stuur ik deze gewoon door.
→ Waarom wel/niet? Zou je de persoon die het filmpje verstuurt aanspreken? Waarom wel/niet?
→ Vind je het naar om te zien? Waarom wel/niet?
→ Hoe zou dit zijn voor degene die geslagen wordt in het filmpje?

CATEGORIE: GELD VERDIENEN

5. Als ik snel geld kan verdienen, heb ik daar veel voor over, ook al weet ik dat het misschien niet helemaal klopt.
→ Maakt het nog uit wie je benadert om geld te verdienen?
→ Hoeveel geld is genoeg geld?
6. Als iemand die ik ken online voor weinig geld een smartphone aanbiedt, zoek ik daar niks achter.
→ Wat als het gaat om een volledig nieuwe smartphone?
→ Wat als het gaat om iemand die je niet kent, zou je de smartphone dan kopen?
7. Als je ziet dat een vriend van je dingen doet voor geld die echt niet oké zijn, dan moet je ingrijpen.
→ Hoe kun je diegene dan helpen? Wat zou je kunnen doen?

3 Casussen

(1/4)

DOEL

Jongeren gaan aan de hand van een casus op een veilige manier met elkaar in gesprek over online grenzen, verleidingen en sociale druk. Jongeren denken na over risico's en gevolgen van hun eigen en andermans online gedrag door middel van stuurvragen en leren hoe zij online weerbaarder kunnen zijn.

Kies een casus die goed aansluit bij de klas. Laat de casus klassikaal voorlezen. Werk daarna volgens het think-pair-share principe: laat de jongeren kort zelf nadenken over de stuurvragen, wissel dit vervolgens in tweetallen uit, en vraag dan klassikaal naar de belangrijkste bevindingen. Faciliteer de dialoog (fase 2 uit de dialooghandvatten) en laat de jongeren op elkaar reageren. Let ook op de dialoogtips: onderzoek schurende perspectieven, maar wees normatief waar nodig en trek een grens waar de grenzen van de rechtsstaat worden overschreden. Sluit het gesprek af door ruim de tijd te nemen voor de afronding: geef een samenvatting (fase 3 uit de dialooghandvatten) en bedank de jongeren voor hun inbreng.

TIJD

15 minuten per casus

**WIE
GRIJPT
IN?**

CASUS 1: BELEDIGEN VIA GROEPSAPP

Anna zit op zondagmiddag thuis op de bank. Het regent heel hard buiten en ze verveelt zich enorm. Ze scrolt wat door haar telefoon en ziet ineens een heleboel WhatsApp berichten in de groepsapp van haar klas. Hier wordt meestal niet zo veel in gepraat, alleen als er een les uitvalt of als de cijfers online staan. Maar dit keer is er een enorm gesprek gaande. Het gaat over Boaz, één van Anna's klasgenoten. Anna is niet heel goed bevriend met Boaz maar ze vindt hem wel heel aardig. Boaz had eerder die week verteld over zijn nieuwe vriendje en hij leek erg gelukkig. In de groepsapp maken verschillende mensen beledigende opmerkingen over Boaz en zijn vriend. Eén van de berichten gaat zelfs over het opwachten en in elkaar slaan van Boaz. Boaz heeft hier niet op gereageerd. Anna vindt het naar en vervelend om te lezen en twijfelt of ze er iets mee moet doen.

WIST JE DAT?

- Online pesten en bedreigen vaak voor lange tijd verborgen blijven? Als je er mee te maken krijgt kan het heel vervelend zijn. Veel jongeren kunnen zich er ontzettend eenzaam of onveilig door voelen. Als jij gepest of bedreigd wordt online aarzel dan niet te lang en neem iemand in vertrouwen. Bijvoorbeeld een ouder, een vriend of vriendin of de contactpersoon op school.
- Pesten in principe niet strafbaar is, maar als pesten overgaat in bedreigen je wel aangifte kunt doen bij de politie? Het is belangrijk om zoveel mogelijk bewijsmateriaal te verzamelen. Maak screenshots, bewaar appjes of snaps. Verzamel nicknames, e-mailadressen of telefoonnummers van mogelijke betrokkenen en laat bij chats de log-functie lopen. Op de website www.internetsporen.nl vind je informatie over hoe je op internet bewijsmateriaal kunt verzamelen.
- Voor bedreiging een werkstraf vanaf 20 uur wordt gegeven. Hoe hoog de straf wordt hangt af van de aard van de bedreiging. In het geval van Boaz kan er bovendien ook sprake zijn van discriminatie.
- Discriminatie verboden is in de Grondwet? Artikel 1 van de Grondwet luidt: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, handicap, seksuele geaardheid of op welke grond dan ook, is niet toegestaan." De strafmaat voor discriminatie is volgens de richtlijn jeugd 32 uur werkstraf.

VRAGEN

NORMAAL OF NIET – WAT VIND JIJ?

- Wat vind jij ervan dat Boaz beledigd wordt online?
- Vind jij dat hier een grens wordt overgegaan?
- Snap je dat Anne twijfelt om er iets mee te doen? Vind je dat Anna iets had moeten doen?
- Wat betekent het voor Boaz als niemand iets doet?

JOUW ROL

- Wat had jij gedaan als jij Anna was?
- Zou je het lastig vinden om iets te zeggen tegen je klasgenoten? Hoe zou je zo'n gesprek aanpakken?
- Wat zou je nog meer kunnen doen om Boaz te helpen? Wat zou zo'n situatie kunnen voorkomen?
- Wat zou je doen als dit op school zou gebeuren? Zou je het dan makkelijker vinden om er iets van te zeggen, of juist niet?

GEVOLGEN & STRAF

- Vind je dat opmerkingen maken over iemands seksuele geaardheid moeten kunnen? Wanneer gaat het te ver? Welke opmerkingen kunnen wel en welke niet? Wie bepaalt de grens?
- Wat kunnen de gevolgen voor de klasgenoten van Boaz die hem online beledigen zijn? En voor degene die dreigen om hem op te wachten?
- Is wat de klasgenoten van Boaz doen strafbaar? Zijn ze zich daar denk je van bewust? Wat voor een straf zou jij passend vinden?

3 Casussen (2/4)

**WIE
GRIJPT
IN?**

CASUS 2: GELD LATEN OVERMAKEN NAAR JE BANKREKENING

Sabine is al een paar weken intensief aan het chatten met een jongen via Instagram waar ze elkaar ook hebben ontmoet. Sabine vindt hem best wel leuk. Hij is heel volwassen en heeft net als haar veel meegeemaakt dus ze begrijpen elkaar goed. Haar vriendin Zoë vertrouwt het niet helemaal en vraagt of ze de berichtjes mag lezen. Het valt haar op dat de jongen op een gegeven moment om Sabines bankrekeningnummer vraagt, zodat hij geld naar haar kan overmaken. Als Zoë vraagt waar dat voor is zegt Sabine: "Oh, ik moest het gewoon weer naar een vriend van hem overmaken en toen mocht ik zelf 50 euro houden. Chill toch?".

WIST JE DAT?

→ **Dit vaker gebeurt?** Jongeren worden verleid om hun bankrekening als een zogeheten 'geldezel' te laten misbruiken in ruil voor geld of spullen. Er wordt dan geld op je bankrekening gestort, vaak is dit gestolen geld dat bijvoorbeeld verkregen is door mensen op te lichten of geld dat voortkomt uit een drugshandel. Vervolgens wordt het geld opgenomen van de bankrekening van de jongere. Daarvoor mag diegene dan ook een deel van het bedrag zelf houden. Vaak volgen er daarna meerdere verzoeken, bijvoorbeeld om nog een groter bedrag te laten storten op de bankrekening.

→ **Je je als geldezel schuldig maakt aan witwassen van geld?** Dat is strafbaar en daarnaast moet je al het gestolen geld terugbetalen.

VRAGEN

NORMAAL OF NIET – WAT VIND JIJ?

- Kan jij je voorstellen dat Sabine geld naar haar bankrekening laat overmaken?
- Vind je dat Sabine iets anders had moeten doen?
- Ken jij in je omgeving mensen die hier wel eens mee te maken hebben gehad?

JOUW ROL

- Wat zou jij doen als je bevriend was met Sabine?
- Zou je het lastig vinden om hierover in gesprek te gaan met Sabine?
- Vind je dat Zoë zich als vriendin met Sabine moet bemoeien of niet?

GEVOLGEN & STRAF

- Waarom denk je dat de jongen geld overmaakt naar Sabine? Is het onschuldig, of zou er ook iets anders achter kunnen zitten?
- Wat denk je dat de gevolgen voor Sabine zouden kunnen zijn? En de gevolgen voor de jongen?
- Is het strafbaar wat Sabine doet? Denk je dat Sabine zich hiervan bewust is?

3 Casussen

(3/4)

CASUS 3: VIA SNAPCHAT BENADERD WORDEN OM PAKKETJE WEG TE BRENGEN

Jason maakt veel gebruik van Snapchat. Hij wordt daar soms aan nieuwe groepschats toegevoegd met daarin zowel vrienden als mensen die hij niet kent. In een nieuw aangemaakte groepschat wordt gevraagd of iemand snel geld wil verdienen. Jason heeft een bijbaan, maar kan het geld wel goed gebruiken omdat hij aan het sparen is voor een nieuwe telefoon. Hij vraagt wat hij hiervoor moet doen en krijgt het antwoord: "Niet zoveel, je hoeft alleen even een pakketje op te halen en weg te brengen. Duurt een halfuurtje en je krijgt er €50 voor!" Jason heeft wel eens van andere mensen gehoord dat het echt makkelijk cashen is. Hij besluit om op het aanbod in te gaan. Ze spreken af bij een parkeerplaats in de buurt. Hier pakt hij het pakketje aan van een jongen, die een oudere jongen bij hem uit de buurt blijkt te zijn. Jason krijgt te horen dat hij het geld krijgt wanneer hij het pakketje heeft ingeleverd. Hij neemt het pakketje mee en levert het in bij het adres dat hij heeft doorgesproken. Daarna spreken ze weer af op de parkeerplaats en geeft de jongen Jason een briefje van 50 euro. De jongen bedankt hem en zegt: "Als ik weer een keer een klus heb, dan weet ik je te vinden, oké?".

WIST JE DAT?

Jongeren steeds vaker via social media benaderd worden om een klus te doen om bijvoorbeeld snel geld te verdienen? Dit kan bijvoorbeeld gaan om het wegbrengen van een pakketje, waar vaak drugs in blijken te zitten. Een pakketje vervoeren waar drugs in zit, is strafbaar. De kans is ook groot dat Jason hierna nog een keer gevraagd wordt om een klus te doen.

Er in dit geval sprake kan zijn van medeplichtigheid en dat je door het OM gezien kan worden als drugsdealer. Dat betekent dat je een dader opzettelijk hebt geholpen bij een drugsdeal, bijvoorbeeld door een pakketje weg te brengen waar drugs in zat. Daar kun je voor vervolgd worden. Dit geldt ook wanneer je ergens in de situatie had kunnen vermoeden dat het ging om een strafbaar feit.

VRAGEN

NORMAAL OF NIET – WAT VIND JIJ?

- Kan jij je voorstellen dat Jason op dit aanbod ingaat?
- Wat vind jij ervan dat Jason op deze manier extra geld wilt verdienen?
- Vind je dat Jason iets anders had kunnen/moeten doen?

JOUW ROL

- Wat had jij gedaan als jij in de schoenen van Jason stond?
- Zou je het lastig vinden om nee te zeggen? Hoe zou je zo'n gesprek aanpakken? Zou je meteen nee zegen, of een geschikter moment kiezen?
- Zijn er nog andere manieren om uit deze situatie weg te komen?
- Wat zou je doen als je op straat benaderd zou worden met dezelfde vraag?
- Maakt het nog uit of je dit aanbod krijgt van een vriend in plaats van een vreemde? Is het bij een vriend moeilijker of makkelijker om aan te geven dat je het niet wilt doen?
- Wat als het inleveren van het pakketje geen 50 euro maar 150 euro opgeleverd zou hebben? Wat zou je dan hebben gedaan?

GEVOLGEN & STRAF

- Wat denk je dat er in het pakketje zat dat Jason moest afleveren?
- Is het onschuldig, of zou er ook iets anders achter kunnen zitten?
- Wat denk je dat de gevolgen voor Jason zouden kunnen zijn?
- Denk je dat Jason zich hiervan bewust is? En de jongen die hem de opdracht geeft?

**WIE
GRIJPT
IN?**

3 Casussen

(4/4)

**WIE
GRIJPT
IN?**

CASUS 4: ONLINE INBREKEN IN SCHOOLSYSTEEM

Sara en Selina zijn al sinds de eerste klas bevriend. Selina is erg goed met computers. Beter dan in leren voor geschiedenis, daarvoor staat ze een dikke onvoldoende. Hierdoor gaat ze misschien niet over. Op een dag komt ze naar Sara toe, ze heeft ingebroken in het online schoolsysteem. "Het ging echt veel te makkelijk. Ik had het wachtwoord best snel door", zegt ze. Ze heeft alle komende toetsen van het schooljaar voor geschiedenis gedownload, mét antwoorden! "Niet verder vertellen hoor! Maar ik kan je zo uitleggen hoe het moet, wil je dat?" vraagt Selina aan Sara. Sara twijfelt. Ze voelt ergens wel dat dit natuurlijk niet mag maar het zou wel heel fijn zijn om niet meer te hoeven leren voor geschiedenis en alleen maar de antwoorden op de vragen uit haar hoofd te hoeven leren. Selina is een goede vriendin dus Sara vertrouwt haar en gaat op haar aanbod in.

WIST JE DAT?

- Er hier sprake is van hacken? Hacken is als iemand binnendringt in andermans computer. Het is strafbaar als dit gebeurt zonder toestemming van de eigenaar van die gegevens. Dit wordt ook wel 'computervredesbreuk' genoemd.
- Er per jaar zo'n 100 tot 200 jongeren tussen de 12 en 23 jaar aangehouden worden voor cybercrime? Vaak overzien zij de gevolgen van hun daden niet. Soms beseffen ze niet eens dat ze een strafbaar feit hebben gepleegd.
- Je voor hacken een gevangenisstraf van maximaal 2 jaar kan krijgen of een boete van maximaal € 21.750? Als je de gegevens van iemand anders verandert, opslaat of overneemt op je eigen computer, kun je zelfs 4 jaar gevangenisstraf krijgen. Je kunt ook alleen een leer- of taakstraf of krijgen of een waarschuwingsgesprek met de politie, afhankelijk van je leeftijd, wat je precies gedaan hebt en je persoonlijke omstandigheden. Je krijgt meestal wel een aantekening op je strafblad, wat betekent dat het heel lastig kan zijn om een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) te krijgen. Deze heb je nodig voor sommige banen of vrijwilligerswerk.

VRAGEN

NORMAAL OF NIET – WAT VIND JIJ?

- Kan jij je voorstellen dat Selina heeft ingebroken op het schoolsysteem?
- Wat vind jij ervan dat Selina op deze manier over probeert te gaan?
- Vind je dat Selina iets anders had kunnen/moeten doen?
- Snap je dat Sara op het aanbod van Selina ingaat?

JOUW ROL

- Zou jij, als je Sara was, op het aanbod van Selina ingaan?
- Zou Sara het lastig vinden om nee te zeggen denk je? Hoe zou je zo'n gesprek aanpakken?
- Wat zou je nog meer kunnen doen, als je eigenlijk liever niet op het aanbod in wilt gaan?
- Wat nou als Selina de antwoorden van het bureau van de leraar had gestolen? Was het dan erger geweest of juist niet? Waarom?
- Zou het nog uitmaken hoe goed de vriendinnen elkaar kennen?
- Kun je een beste vriend(in) iets weigeren? Hoe pak je dat aan?
- Wat als het de toetsen van alle schoolvakken waren geweest?

GEVOLGEN & STRAF

- Vind je dat deze actie onschuldig is, of is het strafbaar?
- Wat denk je dat de gevolgen voor Selina zouden kunnen zijn als ze gepakt wordt? En voor Sara?
- Het inbreken in een geautomatiseerd systeem waar je normaal gesproken geen toegang toe hebt, is strafbaar. Denk je dat Selina zich daarvan bewust is?
- Wat als je de docent ontslagen wordt omdat de schoolleiding denkt dat de docent de antwoorden heeft gedeeld?

Schooldirecteur voor een dag

DOEL

Jongeren denken na over hoe je online weerbaarder kunt zijn tegen kwetsend gedrag en wat je kan doen om een ander te helpen. Jongeren worden ook geactiveerd om andere jongeren bewust te maken van hun online gedrag, online risico's en de gevolgen die online uitspraken en gedrag kunnen hebben.

TIJD

25 minuten

**WIE
GRIJPT
IN?**

AAN DE SLAG

Verdeel de klas in kleinere groepen (ongeveer 5 à 6 jongeren per groep). Leg kort uit dat de jongeren een (fictief maar representatief) voorbeeldverhaal te horen krijgen over een school waar een aantal jongeren online beledigd én bedreigd worden. Aan de klas de taak om in hun groep mogelijke oplossingen en adviezen voor deze school te formuleren om dit aan te pakken en te voorkomen. Lees nu eerst de casus voor. Geef de groepen kort de tijd om de casus te bespreken aan de hand van bijgevoegde vragen. Geef ze vervolgens de ruimte om drie concrete ideeën te bedenken om het probleem aan te pakken. Vervolgens kiest ieder groepje één woordvoerder die het advies gaat presenteren aan de school (2 minuten per groepje). De klas mag stemmen welk advies zij het beste vindt.

CASUS – GEMEENTE GRIJPERDAM

Het bestuur van een school in Grijperdam krijgt steeds meer signalen dat er verschillende jongeren worden gepest door andere jongeren op school. Het verplaatst zich steeds vaker naar online plekken zoals Instagram en appgroepen waarin jongeren worden beledigd of buitengesloten door andere jongeren op school. Soms gebeurt het anoniem, waardoor niet direct te achterhalen valt wie hiervoor verantwoordelijk is. Recentelijk liep het behoorlijk uit de hand. In één van de appgroepen werd een filmpje gedeeld van Joey, één van de gepeste jongeren, waarbij te zien is dat hij door een klasgenoot op de grond geduwd wordt en een trap krijgt. Verschillende jongeren reageren op het filmpje:

*“Haha, dit is zo'n sukkel”
“De volgende keer misschien kopje onder houden in de vijver?”*

De jongeren die betrokken waren bij het pesten van Joey zijn inmiddels bekend bij de school en worden hiervoor gestraft. Maar de directie van de school vraagt zich ook af: hoe kunnen we voorkomen dat dit in de toekomst nog een keer gebeurt?

VRAGEN

BLOK 1: WAT VIND JIJ?

- Wat vinden jullie ervan dat dit gebeurt?
- Als jij in de appgroep had gezeten, had jij er dan iets van gezegd of iets aan gedaan? Zo ja, wat en hoe pak je dat aan? Zou dit anders zijn wanneer dit offline gebeurt?
- Als je kijkt naar de reacties op het filmpje van Joey, wat vind je daarvan? Mogen jongeren dit zeggen, of juist niet?

BLOK 2: WAT VIND JIJ?

- De school wil graag een plan uitwerken om te voorkomen dat jongeren op school elkaar online pesten en uitspraken doen die beledigend of bedreigend zijn? Stel je voor, jij bent directeur op deze school:
 - Hoe zou je jongeren bewust kunnen maken van de gevolgen en risico's die zulke uitspraken en gedrag online kunnen hebben?
 - Hoe zou het in het ideale geval op een school gaan, zodat dit soort situaties niet gebeuren?
 - Wie ga je bij jouw plan betrekken? Welke mensen of instanties kunnen hierbij helpen, denk bijvoorbeeld aan de ouders, scholen, jongerenwerkers, straatcoaches, bedrijven, politie, sportverenigingen, maatschappelijk werk?

WAT KAN JIJ DOEN?

Als docent is het belangrijk om ter aanvulling een aantal tips aan de klas mee te geven wat je kunt doen wanneer iemand online wordt gepest, gekwetst of uitgescholden. Hieronder staan wat voorbeelden

- Zoek hulp bij bekenden: je uitspreken tegen online negatief gedrag kan best spannend zijn. Het kan daarom makkelijker zijn om eerst steun te zoeken bij vrienden, familie, collega's of een docent. Samen kun je zoeken naar de beste oplossing om voor een ander op te komen.
- Luister en bied steun: een luisterend oor kan veel betekenen voor iemand. Vraag hoe het gaat en biedt ondersteuning waar nodig.
- Spreek je uit: door een openbare comment te plaatsen, of via een privéberichtje waarin je uitlegt dat je het niet oké vindt. Belangrijk: probeer niet de discussie aan te gaan of zelf te gaan beledigen.
- Rapporteer en maak een melding: social media platformen zoals TikTok en Whatsapp hebben richtlijnen waar je je aan moet houden. Haatdragende berichten, racistische uitspraken of pesten kun je vaak rapporteren. Er zijn ook externe meldpunten, zoals meldknop.nl, waar je een melding kunt doen

Krijg je er zelf mee te maken? Blijf er dan niet alleen mee rondlopen, maar praat erover met iemand die je vertrouwt. Je kunt ook terecht op [hulpwanted.nl](https://www.hulpwanted.nl) voor tips. Je kunt hier ook anoniem chatten met iemand die je kan helpen.

We zijn benieuwd naar jouw ervaringen met deze leskaart! Vertel ons wat je ervan vond via <https://tinyurl.com/3xdu2yaf> of scan de QR-code.

**WIE
GRIJPT
IN?**